

De Touwslager

Hennepteelt

Tegenwoordig lezen we ook wel eens over het telen (verbouwen) van hennep. Maar dan is de hennep bijna altijd bestemd voor drugsgebruik.

Vroeger was dat anders. Honderden jaren geleden werd er in de Krimpenerwaard op vele plaatsen hennep verbouwd. Dat gebeurde niet alleen voor de bloemen en de knoppen maar in het bijzonder voor de **bastvezels van de hennep plant**. Daar werd touw van gemaakt.

De hennepplant is een éénjarige plant en moet dus ieder jaar opnieuw worden **gezaaid**. Dat gebeurde in de maand mei en in korte tijd groeide de plant tot twee meter hoogte.

Hennep heeft mannelijke en vrouwelijke planten. Omstreeks half juli werden de vrouwelijke planten door de mannelijke planten bestoven. Hierdoor komen de vrouwelijke bloemknoppen en het zaad tot ontwikkeling.

Links de mannelijke plant en rechts de vrouwelijke plant

Het oogsten van de hennep

Het drogen van de hennep

De **mannelijke planten** werden dan eind juli **geogst** door ze met wortel en al uit de grond te trekken. De planten werden in bossen rechtop tegen een soort stelling geplaatst en gedroogd door zon en wind.

Daarna werden de bossen hennepplanten in sloten onder de bagger gestopt om ze te laten rotten. '**Roten**' werd dat genoemd. Dat was om de vezels van de stengel los te weken. Want juist die vezels werden gebruikt voor het maken van touw. Na het 'rotten' moesten de bossen echter eerst weer gedroogd worden boven een vuur.

Daarna werd, door er op te slaan met een houten werktuig (braak genoemd), de buitenste vezel van de binnenste stengel losgemaakt. Dit werden **braken** genoemd.

Er bleef dan een bos ruwe hennepvezels over.

Maquette van het braken

Ongeveer vier weken later werden ook de **vrouwelijke planten** geoogst. Deze planten werden eerst ontdaan van hun zaadknoppen. Een deel van het zaad werd bewaard als zaaigoed voor het volgende jaar. De rest werd gebruikt om er olie uit te persen. Daar werd onder andere zeep van gemaakt.

De stengels van de vrouwelijke planten werden daarna ongeveer net zo bewerkt als de mannelijke planten. Drogen, roten en opnieuw drogen. Alleen waren ze door de langere groei wat stugger geworden. Daardoor kon je ze niet braken. Dus moest de buitenschil op een andere manier van de binnenstengel worden gescheiden. Dat gebeurde door ze te **schillen**.

Ruwe hennepvezel wordt per boot naar de touwbaan vervoerd (schilderij van Adriaen Pietersz van de Venne 1589-1622)

De bossen ruwe hennepvezels werden door de hennepsteler verkocht aan de eigenaars van **touwbanen**. Die maakten er touw van. Je had overal in de Krimpenerwaard touwbanen waar de hennep naar toe kon.. Maar de hennep werd ook naar touwbanen in de steden vervoerd. Vroeger werd er vooral in de scheepvaart en visserij veel touw gebruikt. Dus bij zeehavens en langs rivieren vond je veel touwbanen. Voor de tuigage van de zeilen, het vastzetten van de schepen en ook voor het maken van de visnetten werd touw gebruikt. Een groot zeilschip had wel 20 kilometer touw nodig. Maar ook in de landbouw werd touw gebruikt. Bijvoorbeeld voor het vastzetten van de koeien op stal.

Het telen van hennep gebeurde in hoofdzaak door de boeren in de Krimpenerwaard die daar een gedeelte van hun land voor gebruikten. In Stolwijk is tegenwoordig een park dat 'De Hennepakkers' heet. Dat zegt genoeg. In de tijd dat de veeteelt en het verbouwen van andere gewassen nog niet voldoende op bracht was de hennepsteelt voor de boeren een mooie bijverdienste.

Maar de verbouw van hennep is na ongeveer 1850 in de gehele Krimpenerwaard gestopt. De veeteelt werd voor de boeren steeds belangrijker. Maar ook kwam er buitenlandse hennep die goedkoper was. Daar konden ze niet tegen concurreren. Het verwerken van hennep tot touw in de touwbanen bleef wel bestaan in de Krimpenerwaard. Daarover gaat het volgende stuk.

Het maken van touw in vroeger tijd

Touwbaan van De Koster in Gouda
Schilderij van J. Herst 1795

Personeel van de touwbaan bij Den Hem

Er werd gesproken van een **touwbaan** omdat de plaats waar het touw werd gemaakt bestond uit een lange strook grond (**een baan**) van ongeveer 50 tot soms wel 100 meter. Dat was nodig om de lange touwen te kunnen maken. Het maken van die touwen werd '**touw slaan**' genoemd.

De mensen die in de touwbanen werkten werden **touwslagers**, **touwbaanders** of kortweg ook wel **baanders** genoemd. En het 'slaan' werd afgeleid van het in elkaar draaien (het maken van slagen) van de dunne streng die eerst werd gesponnen.

De ruwe hennepvezels van de hennepsteler moesten bij de touwbaander echter eerst nog een bewerking ondergaan, namelijk het **hekelen**.

Bij dat hekelen werden de bossen hennep over een blok hout getrokken waarop ijzeren pennen met scherpe punten waren aangebracht. Je zou kunnen zeggen dat de hennepvezels gekamd werden. Daardoor werden de vezels fijner en werden nog aanwezige verontreinigingen en klitten verwijderd.

De hekel

Simon Tom aan het spinnen in zijn touwbaan in Gouderak

Het spinnen van de eerste draad

Van die gehekelde bossen hennepvezels werd in de touwbanen door de **spinner** het eerste dunne touwtje gesponnen. De spinner had daarbij de hennepvezels om zijn middel gebonden.

Twijnklos

Touwslager aan het werk met de twijnklos

En door die dunnen touwtjes steeds per vier in elkaar te draaien (te slaan) ontstonden touwen van de gewenste dikte. Dat gebeurde met behulp van de **twijnklos**. Daarin zaten vier gleuven waar dunne draden in liepen. Door die klos te draaien werden de vier draden tot één touw. Op de foto rechts is dat goed te zien.

Vroeger moesten de **wielen** waar de spin of twijnklossen aan vast zaten **met de hand** worden **gedraaid**. Dit draaien, dat zwaar en vermoeiend was, werd vooral door kinderen en vrouwen gedaan. Totdat omstreeks 1930 de eerste elektromotoren gebruikt gingen worden kwam in de touwbanen nog veel kinderarbeid voor.

Touwslager Roest en zijn vrouw (Lekkerkerk) aan het werk met de haspel

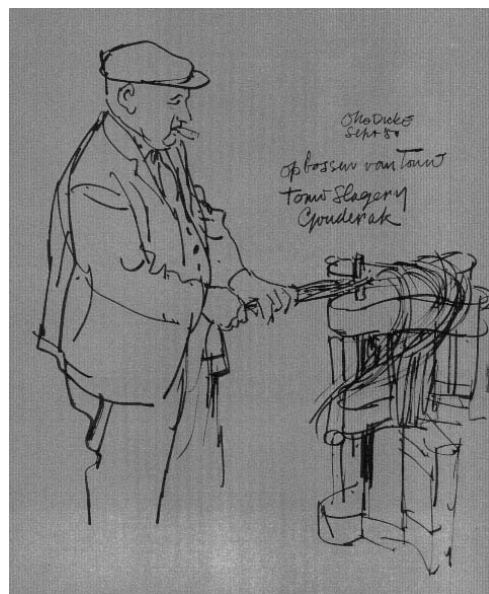
Schraag met pinnen

Met behulp van een **haspel** konden meer dan vier draden tegelijk getwijnd worden. Op de foto's hiernaast is dat van voren en van achteren te zien. Nu is ook duidelijk waarom er op een touwbaan **schragen met pinnen** stonden. Dankzij die pinnen konden de draden niet in elkaar verstrengeld raken.

Het opwinden van garen

Het oplossen van touw

Wanneer alle bewerkingen afgehandeld waren zag het eindprodukt eruit als op de foto hiernaast. Klossen touw van verschillende diktes.

Op de touwbaan van Roest uit Lekkerkerk is tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw touw gemaakt. De inventaris van deze touwbaan staat nu in het Streekmuseum de Crimpenerhof te Krimpen aan den IJssel

Na 1950 zijn de banen verdwenen waar het touw met de hand werd vervaardigd. Er was steeds minder vraag naar het ouderwetse touw dat van hennep was gemaakt. Daarvoor in de plaats kwamen koorden uit nylon en andere kunststoffen. Ook de visnetten werden hiervan gemaakt. Het spinnen, twijnen en het knopen van de netten gebeurden uitsluitend nog machinaal.

Alle touwbanen die zo karakteristiek waren omdat ze bijna altijd werden omzoomd door knotwilgen en er van die kenmerkende loodsjes bij stonden, zijn uit het landschap verdwenen.

Firma Mudde : van touwbaan tot fabriek

Omstreeks 1900 telde Gouderak nog 22 touwbanen. Geleidelijk zijn dat er minder geworden omdat de vraag naar touw af nam. Maar ook werd het maken van touw met de hand te duur omdat er touwfabrieken kwamen. Daar werd het touw machinaal gemaakt. Maar omstreeks 1950 waren er in Gouderak toch nog wel ongeveer 6 banen waar het touw op de oude manier werd vervaardigd. Bekende touwslagers in die jaren waren de families Tom, Oosterom (of Oostrom), de Bruin en **Mudde**.

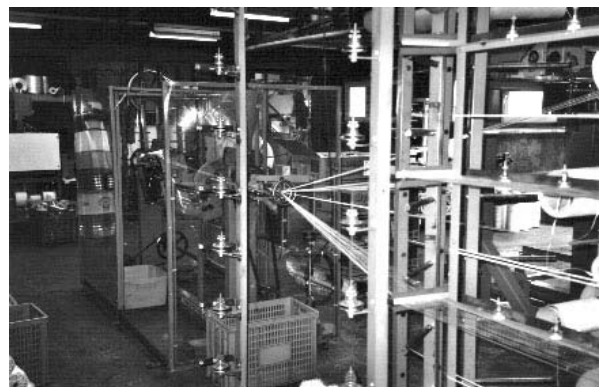
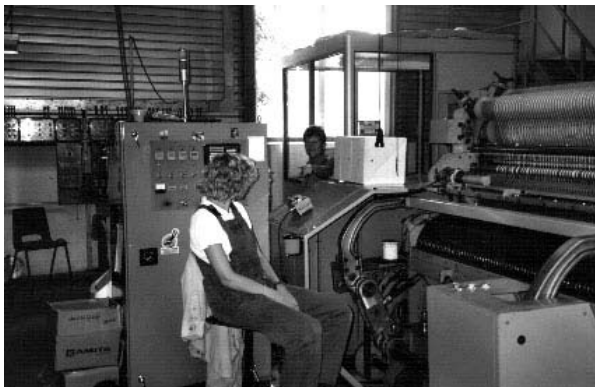

Aan de Kattendijk in Gouderak staat tegenwoordig de moderne **Nylonkabel- en Nettenfabriek van de Gebr. Mudde** aan de Kattendijk.

Deze fabriek is ontstaan uit de vroegere touwbaan van de gebroeders Bas, Pieter en Willem Mudde. Hun vader, Jacob Mudde was geen touwbaander maar hun moeder kwam uit de familie Oosterom. En dat waren wel touwbaanders

De broers Bas, Pieter en Willem Mudde omstreeks 1938

De touwbaan werd aanvankelijk opgezet door de oudste broer **Bas Mudde** met een baan achter het dorp. Ongeveer op de plaats waar nu de huizen aan de Snip staan. In 1936 verhuisde hij naar de Kattendijk omdat het daar mogelijk was een langere baan in te richten. Ook de jongste broer **Willem** koos voor het vak van touwbaander. Pieter deed eerst ander werk. Maar toen broer Bas, die het bedrijf had opgericht, in 1945 overleed kwam kort daarna **ook Pieter** in het bedrijf werken.

Enkele beelden uit de moderne Touw en Nettenfabriek van Gebr. Mudde.

Deze Pieter had een technische knobel. Omstreeks 1950 werden door hem allerlei machientjes en machines uitgevonden om het werk in de touwbaan eenvoudiger te maken. En ook sneller. Een aantal van zijn ideeën zijn door anderen over genomen en zelfs over de wereld verspreid.

Tegenwoordig is de firma Mudde een bloeiend bedrijf waar ongeveer 45 Gouderakkers, mannen en vrouwen, een baan hebben. Er worden van nylon en andere kunststoffen met de meest moderne machines allerlei koorden en kabels gemaakt. En vooral netten voor de visserij.

Gezegdes

Weet je wat de volgende gezegdes betekenen ?

“Iemand over de hekel halen”

“Door een hennepen venstertje kijken”

“Er is geen touw aan vast te knopen”

“De hele dag in touw zijn”

‘Hij haspelde alles door elkaar”

Wil je meer weten ?

Bezoek het Streekmuseum de Crimpenerhof in Krimpen aan den IJssel

Bezoek het Touwmuseum in Oudewater (www.touwmuseum.nl)

Beide musea kunnen demonstraties van het touwslaan verzorgen

In Oudewater staat ook nog de Touwfabriek van der Lee (www.touwfabriekvanderLee.nl)

‘Krimpenerwaardig’ een boekje van het Streekmuseum Crimpenerhof

‘Haven en Achterland: Rotterdam en de Krimpenerwaard eeuwen lang verstrengeld in touw’

Redactie :L.A.F.Barjesteh van Waalwijk van Doorn Rotterdam 1998

Colofon

Tekst : Dirk van Dam

Illustraties :

Jan Blom	nummer 7
Catharina Gasthuis	nummer 6
Crimpenerhof	nummers 3,4,8,11,14,18,21
Dirk van Dam	nummers 9,23,24,25,26
Otto Dicke *	nummers 10,15,19,20
Haven en Achterland	nummers 1,5,16,17
Krimpenerwaardig	nummers 2,12,22
Openluchtmuseum	nummer 13

* Deze pentekeningen (thans in het bezit van Dirk van dam) zijn in 1954 gemaakt door Otto Dicke in de touwbaan van Simon Tom aan het Middelblok in Gouderak.

Redactie en samenvoeging illustraties en tekst : Johan Knoester

Uitgave: Erfgoedhuis Zuid-Holland